

A PÁVA-SZIGETE

Még Budapest földrajzának tudósai sem tudják mind, hogy a Margit-, Szűnyog- és Csepel-szigeten kívül más szigetek is vannak, részben voltak azon a területen, melyet a főváros háztengere borít. Körülbelül száz esztendeje, hogy a Pest város keleti szélén terpeszkedő bozótból, melynek mélyebb lapányát a Rákos-patak táplálta, főleg József nádor kezdeményezéséből a mai Városliget kibontakozott, a mocsár szabályozásától pedig a mai városligeti tó kerekedett. A nádor, aki maga szenvedélyes kertész volt, tarkatörzsű boglár fákkal — a görög platán — és finom ágazatú szilfákkal ültette be a régi bozótot, melynek fái közül a mai napig tudunkal már csak két fa tanuskodik a régi „vad” világról, egy ős-öreg fűzfa az Aréna, mai Budapesti Színház táján, s egy halódó ákác a Gerbeaud-pavillon kertjének kerületén; a nádor boglár fáival azonban számos ma is teljesen erőben van, szilfái pedig teljesen kibontották fejedelmi koronájukat, pedig a Stefánia-út melletti csoportban háromágú villám hasított végig három fát, de kibírták. A mocsarat nem alakították át Le Nôtre versailles-i divata szerint szabályos medencévé, hanem az egyre jobban terjedő angol ízlés hatása alatt szeszélyes alakú tóvá, melyben három sziget tette még regényesebbé a bájos képet: a *Drót-, Páva- és Hattyú-sziget*. Akik az ezredévi kiállítás előtt ismerték a Városligetet, emlékezhetnek még mind a három szigetre. A *Drót-sziget* megvan még ma is, rajta áll a régi Magyarország építészeti emlékeiből remekbe készült épületesoport, melyet legszebb részletéről egészben Vajda-Hunyad várának nevez a közsokás, s mely a Gazdasági Múzeum gyűjteményeit foglalja magában. Ezt a szigetet a kiegyezés után *Széchenyi-sziget*nek nevezték el; 1896-ig szép lombos kávéház állott rajta, kertjében Széchenyinek döblingi, szakállas gipsz-mellszobra. A *Páva-sziget*, 1867 után *Nádor-sziget*, az ezredévi kiállítás területének berendezésekor megszűnt, mert a tónak az állatkert felé eső ágát feltöltötték, hogy a földalatti villanyos vasút pályája számára helyet nyerjenek. A *Hattyú-sziget* a *Hattyú-tó* közepét foglalta el; ma ez is fel van töltve s játszótérül szolgál a vajdahunyadi vár keleti — az iparsarnok felé eső — hídja előtt: emlékét őrzi még ma is egy gyönyörű vízi fenyő (*Takodium*), melynek alig van párja az országban. Ezen, a közönségtől elzárt szigetkén költöttek zavartalanul a tó szelid hattyúi, melyek a háború vége óta már szintén csak a főváros emlékei közé tartoznak.

A volt *Páva-szigeten* áll még ma is a régi fürdőház — a Fővárosi Pavillon mögött, — mely vizét később az 1868—78-ban fúrt artézi-kútból kapta s ezért *Artézi-Fürdő* nevet viselt. Ennek a fürdőháznak első emeletén, a tó és a kávéház felé néző délnyugati sarkában bérelt volt Toldy Ferenc, a „magyar irodalomtörténet atyja” egy szobát, hogy teljes elvonultságban dolgozhassék, mert városi lakásában a barátok, ismerősök és ismeretlenek

sűrű látogatásaitól nem volt nyugta. Erre vonatkozik Arany Ószikéi közt az „Ének a pesti ligetről“ két versszaka:

Szemeim a zöld szigetbe néznek,
 Hol a vidám ifjú-öreg
 Történetét a magyar észnek
 Megírta — most már szendereg.

Nyugodjék! . . . méltóbb napi munkát
 Nem végzett nála senki sem;
 Sírjára, — mit most vadonunk ád
 E kis gyopárszálat teszem.

E néhány sor rövid, de igen találó jellemzése Toldy Ferencnek. Kapjuk benne élete végéig derült kedélyének rajzát, s egyszersmind életműve legjobb meghatározását is. Mert Toldy az irodalomtörténetbe valóban belefoglalta a szorosan vett szépirodalmon kívül mindazt, amit a „magyar ész“ termelt, a tudományok s a műveltség egész birodalmát.

Fővárosi ember azonban nem érti meg „a kis gyopárszálat, mit vadonunk ád“. Nem szabad itt a havasi gyopár fehér-bársony virágára gondolni, mely a Tátra keleti meszes bércein s az erdélyi havasok nehezen hozzáférhető szikláin terem s amelyet a „régi szép időkben“ emlékül hoztunk tirolai és svájci kirándulásunkról. Arany gyopára ma is bőven terem az Alföld homokos síkjain, a Hortobágyon, Bihar lapályain és Pest-Buda határaiban sem ritka. Rokona a havasi gyopárnak, de kissé bokrosabb, szikárabb s pelyhes levelei közül sárga csomóescákban látszik ki fészkes virága, ezért is *aranygyopár*, *sárga gyopár* (*Gnaphalium stoechas* vagy *arenarium*) a neve. Mivel levágva szinte fonnyadás nélkül szárad, az Alföldön mindenféle halotti koszorút kötnek belőle fejfára, sírkeresztre. A halottak emléknapjain is rendszerint friss gyopárkoszorúval díszítik a hantokat. Arany is alföldi emlékeiből veszi azt a gyopárszálat, melyet Toldy Ferenc sírjára tesz e költeményben. Pesti embernek bizony^{án} könyv nélkül kellene tudnia ezt a verset, mely teli van emlékekkel és hangulattal, bölcsességgel és elmélkedésre készítő ösztönzéssel; végén olvassuk a városligeti sírkő feliratát: „Fuit“ — volt —, mely rövid sírírata nemesak az egyes embernek hanem gyakran nemzeteknek is. — No de ennek külön története van.

Tolnai Vilmos.